

[RECENSIONS]

Alexander NEHAMAS, *Virtues of Authenticity. Essays on Plato and Socrates*, Princenton (New Jersey): Princenton University Press, 1999.

Alexander Nehamas, nascut a Atenes l'any 1946, té la nacionalitat espanyola i és resident permanent als EUA, on és professor d'Humanitats a la Universitat de Princeton. Va fer el doctorat sobre la predicació en el *Fedó* platònic sota la direcció de Gregory Vlastos l'any 1971. El seu *Nietzsche: Life as Literature* (1985) fou un gran èxit amb traduccions a l'italià, alemany, francès, coreà, japonès, turc, grec, castellà i àrab. El llibre fa segons l'expressió de «Gianni Vattimo» una lectura «estetitzant» que substitueix les lectures polítiques immediatament anteriors. *The Art of Living: Socratic Reflections from Plato to Foucault* (1998), és una reavaluació del lloc de Sòcrates en la tradició filosòfica occidental comentant la importància de la figura de Sòcrates en autors com Montaigne, Nietzsche i Foucault. *Only A Promise of Happiness: The Place of Beauty in a World of Art* (2007) és el seu darrer llibre. El març de 2008 va pronunciar a la Universitat d'Edimburg les prestigioses Gifford Lectures sobre el tema de l'amistat i el seu lloc a la vida.

El títol del llibre, *Virtues of Authenticity. Essays on Plato and Socrates*, planteja als estudis platònics tres reptes, enigmes o provocacions: el plural *Virtues*, la presència de la noció d'autenticitat i la diferenciació entre Plató i Sòcrates al subtítol. El conjunt està reunit en un tot des d'una perspectiva que oscil·la entre el repte que Plató és per la modernitat analítica i el subjectivisme postmodern. La noció de qüestió es fa central en la manera que té Nehamas l'any 1999 d'endreçar el seu conjunt de treballs anteriors que van del dedicat a la imperfecció del món sensible en Plató (1975) a la introducció al *Fedre* (1995). Les parts del recull són quatre. Els escrits que formen la primera part (*Socrates: Questions of Goodness and Method*) són tots ells posteriors en la seva redacció inicial als que formen la segona part: *Meno's Paradox and Socrates as a Teacher* (1985), *Socratic Intellectualism* (1987), *What Did Socrates Teach and to Whom Did He Teach It?* (1992), *Voices of Silence: On Gregory Vlastos's Socrates* (1992), i *Eristic, Antilogic, Sophistic, Dialectic: Plato's Demarcation of Philosophy from Sophistry* (1990). La segona part (*Plato: Questions of Metaphysics and Epistemology*) conté treballs des de 1975 a 1984 des dels inicials *Plato on the Imperfection of the Sensible World* (1975) i *Confusing Universals and Particulars in Plato's Early Dialogues* (1975) fins a *Episteme and Logos in Plato's Later Thought* (1984) passant pels dos restants *Self-Predication and Plato's Theory of Forms* (1979) i *Participation and Predication in Plato's Later Thought* (1982). La tercera part (*Plato: Questions of Beauty and the Arts*) conté únicament dos escrits *Plato on Imitation and Poetry in Republic X* (1982) i *Plato and the Mass Media* (1988). La quarta part està formada per les introduccions al *Convit* (1989), *República* (1992) i *Fedre* (1995) que no tenen cap especial interès. Ens ocuparem preferentment de la introducció i de les dues primeres parts.

A la introducció (1999), es planteja inicialment la pregunta sobre què es pot esperar *avui* d'entendre Plató. L'explicitació de l'*avui* com el temps en què s'està mai no és enterament innocent. Nehamas comença emfasitzant la plura-

litat de maneres d'apropar-se a l'*estranya* escriptura platònica. Tot seguit afegeix que el fet que els diàlegs continguin arguments i teories justifica la *primària atenció als arguments* (=PAA) com a primer principi d'una hermenèutica platònica *actual*. PAA és el que Nehamas reconeix que ha guiat enterament l'obra de Gregory Vlastos, gràcies al qual «l'estudi de la filosofia grega fou acceptada com una *branca de la filosofia analítica* a la segona meitat del segle vint» (xxiv). L'altre principi que, segons Nehamas, regeix el treball de Vlastos és el que anomenarem *principi de constància de les qüestions* (= PCQ): «les qüestions plantejades per Plató en les seves obres són *idèntiques* a les que ocupen als filòsofs analítics del nostre temps: l'anàlisi de conceptes, proposicions i una teoria de la definició» (xxv). L'èmfasi de la paraula *idèntiques* és meu i ens hauria de plantejar algun interrogant. El deute que Nehamas reconeix respecte al seu mestre, director de tesi, a la memòria del qual va dedicat *Virtues of Authenticity*, és el deute respecte a una «*empresa exitosa intel·lectualment i institucionalment*» (xxv). Ens convé fixar-nos en dos detalls importants del que diu Nehamas de Vlastos: el terme de «branca de la filosofia analítica» aplicat a l'estudi de la filosofia grega i el caràcter d'èxit institucional del seu esforç. Si afegim el detall que el text d'aquesta introducció va ser consultat amb Myles Burnyeat, ens adonarem que estem davant d'una mena de testament del vlastonianisme en els estudis platònics o si hom vol un manifest del postvlastonianisme.

Troblem en PAA i PCQ el que es pot exemplificar en el motiu de la imatge hegeliana del jove ric com a guia de la lectura de Plató. En efecte, Hegel deia: «Si hom llegeix amb l'especulació com a centre d'interès hom negligeix el que és més bell; si hom té l'exaltació (*der Erhebung*), l'edificació (*der Erbauung*) etc. com a centre d'interès, hom passa per sobre d'allò especulatiu, que es troba allunyat del seu interès. Ens passa com el jove de la Bíblia, que demanava al Crist què havia de fer per a seguir-lo. El Senyor li va ordenar de vendre els seus béns; no hi havia pensat» (Hegel, Vieillard-Baron, 1976, 92-94; cf. Sales, «El jove ric i el mur, dos models d'hermenèutica platònica», 2008). PAA i PCQ configuren el *Regnum Dei Vlastonorum* respecte al qual cal abandonar tota la resta. L'any 1999 no és, però, l'any 1954 o 1956, dates de l'article de Vlastos sobre l'argument del tercer home al *Parmènides* on construeix el concepte de *self-predication* com eix d'una revisió de la teoria de les formes o de la introducció al *Protàgoras* en la que Vlastos presenta per primera vegada l'estructura lògica del mètode socràtic per a avaluar definicions, com un projecte essencial de la filosofia *contemporània*. Nehamas insisteix repetidament en la pluralitat de vies d'aproximació a Plató; parla explícitament de la seva manera de fer com «*the flexible methodological approach*» (xx). Una autoproclamació de flexibilitat anuncia gairebé sempre una denuncia de la inflexibilitat d'altri des d'aquest estil tan característic de falsa humilitat pròpia dels escepticismes despòtics. La flexibilitat deriva del fet que la *centralitat* (xvii) de PAA en la seva interpretació dels diàlegs inclou també «l'atenció a la forma literària». Nehamas, però, afegeix tot seguit que és «crucial» considerar que el fet que els diàlegs constitueixen una forma literària «no força cap línia particular d'interpretació». Immediatament segueix l'única referència a Leo Strauss i els seus seguidors que conté *Virtues of Authenticity*. Els straussians estan reduïts a una dualitat entre un esoterisme a descobrir en la interpretació i unes doctrines explícites en els diàlegs que maliciosament se'ns insinua que són

menystingudes. Estem davant d'un moviment defensiu d'una «institució» exitosa contra una altra potser imprevista «institució», també, sembla, exitosa. Una característica xocant d'aquestes dues tradicions de platonistes anglosaxons que arriba fins avui és la seva mútua ignorància; les referències a treballs d'altri es limiten a l'interior de cada cercle fins a extrems ben difícils d'entendre. L'avantatge dels estudis platonistes europeus és moure's lliurement saltant-se aquesta barrera en profit del possible aclariment del text platònic que s'està estudiant. La naturalesa del moviment defensiu postvlastonià se'ns apareixerà molt clarament si atenem l'explicació negativa que Nehamas dona del fet que Plató hagi escrit diàlegs, que no respon -diu- a cap específica estratègica raó que calgui explicitar en una interpretació, sinó al fet que Plató es va trobar els *logoi sokratikoi* com un gènere literari existent. Aquesta raó és massa simple: la recepció del gènere constituït es transforma de tal manera en la totalitat del Corpus Platonium que la complexitat resultant demana a l'escriptura platònica una raó de la seva estratègia sobretot perquè en l'acció platònica hi ha també, com a fenomen a interpretar, la fundació de l'Acadèmia com escola filosòfica. L'escriptura platònica com a escriptura *filosòfica* està entre l'oralitat socràtica i l'Acadèmia com a *institució*.

El vlastosianisme com un corrent dintre els estudis platònics es deixa descriure per tres característiques. Primerament, com ja hem vist, per la seva *dependència* mitjançant el PCQ del catàleg analític de problemes. Els quès que són estudiats als textos del Corpus Platonium no són abstracts com a moments doctrinals *dels* diàlegs sinó *projectats* des de les seves tipicitats com a problemes dins les diverses disciplines en què la filosofia analítica descomposa el treball filosòfic. El que volem dir està molt ben exemplificat en el primer dels estudis del *Meno's Paradox and Socrates as Teacher* (1985). L'article publicat a *Oxford Studies in Ancient Philosophy* es proposa modificar l'actitud de molts comentaristes que, segons Nehamas, pensen que Plató no es pren prou seriosament ni la figura de Menó, ni la paradoxa de Menó sobre la recerca (Taylor, 1926; Shorey, 1933; Phillips, 1948; Bluck, 1964; Klein, 1965). L'ambició de l'article és poder demostrar que Plató pensa que Menó té bones raons de plantejar la dificultat i fent-ho es podrà relacionar aquest passatge amb un cert nombre de qüestions algunes de les quals són de «considerable importància» en el pensament filosòfic contemporani (1999, 3).

Tot l'examen que fa Nehamas de *Menó* 70a-80d va dirigit a mostrar com tot el trajecte és *raonable*. En efecte, la qüestió inicial de Menó és «a commonplace of early Greek speculation» (4). La ignorància socràtica sobre què és l'*areté* és «reasonable doubt, expressed in appropriate Socratic vocabulary». La seva funció és, «simply», alentir la discussió -diu-, quan en realitat, observem nosaltres, la bloqueja i no deixa començar a debatre-la. Menó fa tres esforços i no perd la paciència fins al tercer, però roman «very politely» (6). Comentant 80b4, Nehamas expressa que *Plató ara situa* Menó en la mateixa *situació* que Sòcrates estava al començar el diàleg. La perplexitat de Menó al perdre la seva habilitat habitual és l'antecedent «not unreasonable» i el dispositiu escènic que prepara la formulació de la paradoxa sobre la recerca que és natural i ben motivada. Segons Nehamas, Plató pren la paradoxa de Menó molt *seriosament* i la utilitza no només per a discutir «qüestions epistemològiques *serioses*», sinó també per tal de resoldre un cert nombre de dificultats dialèctiques suscidades per «Sòcrates' practice» (8). Què vol dir exactament

que Plató es pren seriosament o no seriosament una qüestió que surt en un moment donat del trajecte del diàleg? Des dels punts de vista dels postulats vlastonianians de lectura en concret del PCQ la qüestió és epistemològicament seriosa perquè també la tracta Bernard Williams en un recull de *Problems in the Theory of Knowledge* de l'any 1972. Segons Nehamas, el que cal *auxiliar* en aquest moment del diàleg és la pràctica socràtica de la refutació. La figura de Menó fóra platònicament *benèvola* perquè ajudaria en l'escena a plantejar el problema que tenen en comú Menó i Sòcrates respecte a la possibilitat de la recerca. *Tenen el mateix problema els dos personatges del diàleg platònic?* Tot el comentari de Nehamas obvia l'intercanvi immediatament posterior a la doble formulació per Menó i per Sòcrates de la paradoxa de Menó sobre la recerca. Menó interroga: «No et sembla què és un esplèndid argument, Sòcrates?» Sòcrates respon amb un sec «no». Menó demana: «podries dir per què?». Sòcrates respon: «sí, perquè he sentit a homes i dones savis en coses divines». Estem davant d'una de les repeticions de la fórmula inicial del diàleg, Sòcrates que *no pot dir* com es transmet l'*areté* per què no sap què és l'*areté*, *si pot dir* perquè no és *kalós lógos* la paradoxa de Menó. Respecte a la bellesa o majestat, o com calgui traduir *kalós*, d'un argument escèptic, les posicions de Menó i de Sòcrates s'oposen com un sí i un no. La figura que permet la rotunditat i la *fermesa* és la figura d'un Sòcrates que *escolta*, d'un *Sòcrates deixeble*.

La segona característica del vlastonianisme és PAA, guiada des de l'afany de cridar «l'atenció *contemporània*» (p.100) (quan una atenció que és *cridada* no és contemporània?) com Nehamas descriu la tasca de Vlastos, de la que diu que ha resultat atractiva a tota una generació de *scholars* i per la que al costat de considerables guanys obtinguts s'ha pagat un cert *cost*: l'atenció extensiva als arguments platònics ha enfosquit la visió de l'estructura literària total dels diàlegs (p.100). Si el programa de Paul Friedländer d'enderrocar el mur entre el que és doctrinal i el que és literari en l'escriptura platònica té encara vigència als estudis platònics, i em penso que sí la té, el cost del vlastosianisme ha de ser *rescatat*.

La tercera característica és la doble funció que se li fa fer al Corpus Platonium com a font de *dues* filosofies distintes i successives. Per una part, uns diàlegs, a determinar com a «primers», proporcionen una filosofia de Sòcrates que és una filosofia moral d'abast teòric molt restringit, i la resta, precedida d'un període i diàlegs de «transició» de construcció molt sofisticada com a tal, per part de les interpretacions que els especialitzen en aquesta funció, és la font del platonisme com una filosofia universal que vol respondre a tots els tipus de qüestions i que esdevé suspecte per la seva densitat de transgredir límits de pretensió cognoscitiva i la llibertat dels individus. Aquesta posició està sobretot representada per l'obra de Vlastos sobre Sòcrates de l'any 1991: *Socrates: Ironist and Moral Philosopher. Virtues of Authenticity* més enllà de ser un recull d'estudis notables de diferents qüestions d'un gran interès en elles mateixes, perllonga l'afirmació d'una dualitat d'intensitat filosòfica entre les figures de Sòcrates i de Plató que amenaça de fer-se constant en tota aquesta línia d'estudi.

El fenomen PCQ es troba no solament en l'enquadrament de diferents papers en calaixos, seccions o parts en reculls com *Virtues of Authenticity*, sinó també molt sovint en els adjectius anacrònics que es van posant al co-

mentari dels textos que són analitzats. La posició del lector es fa molt incòmoda, sobretot, perquè aquest tic projectiu es barreja sense avisar massa amb tics del paradigma evolutiu dins els estudis platònics de vegades sense massa rigor. Un cas notori és l'entrada i sortida del *Gòrgias* del moment típicament socràtic o la seva radicació en el postsocratisme o platonisme estricte. En aquest punt Nehamas es diferencia del seu mestre Vlastos i també de la *unorthodox position* de Charles Kahn (*Virtues of Authenticity* 105 n.19). Recentment, en el seu comentari al *Menó*, Scott considera el *Menó* anterior al *Gòrgias*. El *Gòrgias* és com molt socràtic segons Vlastos, perquè és molt refutatiu, i ja no ho és segons Nehamas. En l'anar i el venir de les propostes d'una cronologia dels escrits es juga la sort d'una caracterització en la interpretació del què és el mètode socràtic i del que es posa com a frontera entre socratisme i platonisme. Recordem que per a Popper el *Gòrgias* és socràtic i liberal, i la *República* és platònica i totalitària.

Nehamas demana paciència als lectors de *Plato on the Imperfection of the Sensible World* (1975). El seu procediment és fixar el que en diu *the received transition* i proposar una alternativa pròpia a la relació en Plató entre el món sensible i les formes. La tradició rebuda que troba mitjançant citacions de Taylor (1922), Burnet (1924), Shorey (1933) i Ross (1953) és anomenada «the approximation thesis» (142) perquè diria que el món sensible és imperfecte perquè només és allò que és aproximadament, s'hi apropa però no ho és. La tesi de Nehamas fóra que els objectes sensibles posseeixen *exactament* les propietats d'una manera imperfecta, incompleta, temporal, accidental. Els particulars no són còpies imperfectes de les formes, són còpies de les formes i per això són imperfectes (144).

De manera semblant procedeix *Confusing Universals and Particulars in Plato's Early Dialogues* (1975) amb el que ara anomena *standard doctrine* (159) sobre l'explicació del perquè els interlocutors no comprenen la demanda socràtica sobre la pietat (*Eutifró* 5d7), o el coratge (*Laques* 190d8) o la bellesa (*Hip.maj.* 287d3). La doctrina estàndard que s'examina a Burnet (1924), Crombie (1964) i Allen (1970), afirmaria que els universals cercats es confonen amb particulars en les respostes dels interlocutors perquè la doctrina del concepte és la gran novetat lògica del socratisme i costa de ser captada. La interpretació de Nehamas de l'afirmació d'Hípias *parthenos kale kalon* consisteix en dir que «a es F» no denota una noia particular sinó el ser bella noia és ser bella (170).

El fil conductor dels treballs de la segona part és el desplegament per fases d'una teoria platònica de la predicació (172-173, 187-188, 211-212). Aquest desplegament es construeix per Nehamas des de les següents consideracions:

- L'autopredicació (*self-predication*), per exemple, «la bellesa és bella», és clarament una part i parcel·la d'una teoria de les formes (176-177), però també li és anterior en tant que juga en els primers diàlegs una funció important en la definició socràtica.

- Els diàlegs del «middle period», tal com el *Convit*, construeix una teoria de les formes segons la qual *l'única* realitat bella és la forma de la bellesa (212) (xvii-xviii).

- El *Parmènides* representa una crítica de la teoria de les formes dels diàlegs «centrals».

- La tesi posterior (segona part del *Parmènides*, *Sofista*) que les formes poden *participar* les unes en les altres representa a «new development in

Plato's thought, a serious advance in Plato's view of the nature of predication» (211)(xviii).

La posició de Nehamas contra l'atac Geach (1966) respecte a la fal·làcia socràtica com exigència intel·lectual de definició, és diferent de la dels partidaris de la defensa mitjançant la distinció entre coneixement i opinió o creença. (Santas 1972, Beversluis 1974, Burnyeat 1977, Irwin 1977, 1995, Klosko 1986, Fine 1992). Segons Nehamas, el principi socràtic de prioritat de la definició es limita a les característiques *discutibles* de l'*areté*: «My conclusion, then is that Socrates belief in the priority of definition is much less radical than we have often tended to suppose...Socrates did not consider definition in general as an end in itself» (36). Tot l'esperit dels treballs de la primera part, *Questions of Goodness and Method*, es reflecteix molt bé en l'assaig *Socratic intellectualism* (1987) i ens entrega el seu fons si compremem que Nehamas pensa, d'una manera progressiva en el temps, que malgrat que és una impressió generalitzada que Sòcrates dedicà la seva vida a la millora dels seus contemporanis, el seu projecte és essencialment més individualista del que generalment hom pensa. Sòcrates es dedica a la cura d'ell mateix, *epimeleia heautou* (1999, xxx). La missió de Sòcrates és essencialment individualista: viure la seva vida en la bondat. Plató, per contrast, té en el seu nou sistema un lloc per tothom i vol salvar totes les ànimes, la qual cosa el fa suspecte pel gust postmodern.

Virtues of Authenticity és ensems un llibre agut sobre algunes qüestions i un llibre símptoma de l'afebliment del socratismen en la bondat individual intransferible. Viure en la bellesa (2007) i l'amistat (2008) com un individu lliure li sembla progressivament a Nehamas el viure en la cura de si mateix del model socràtic, allunyats definitivament de tota temptació de magisteri que introduiria fatalment en els altres tensions massa fortes. Des d'aquesta posició l'*aventura* de l'*Akademia* no té sentit.

Jordi Sales Coderch
Grup de Recerca Hermenèutica i Platonisme
Facultat de Filosofia (Universitat de Barcelona)